

bojne trume, kteremu so dišale tri smerdljive kmetice, kot ambra i. t. d. Sanjač postane človek, ki je veliko bral, a malo skusil, kakor „Don Quixote“. — A ves drugačen je človek, čegar dušo zavzima veselost. Vesel človek živi lahko med veselimi, on zna tolažiti žalostne in berzda sanjače. „Veselost je nebó — pravi Jean Paul — pod kterim vse raste, samo strup ne“. — Preobčutljivemu človeku manjka terdne volje, da bi kaj storil. On začne marsikaj, ali ne dokonča ničesa.

Posebno občutljivi ljudje so slabotneži: ženske, otroci in oni, ki nimajo nobenega dela. Kmet ni tak, kakor sem že dejal, on pa zato tudi ni slab. Pervi pogoj, da se varuje človek prevelike občutljivosti je zdravje in moč. — Zdravo telo, najboljšo blago, — pravi pregovor. Zraven tega mu je pa še treba zdravega razuma in pameti. Z besedami: Bog nam daj um in ljubo pamet — prosimo ga za najviši blagor, ki ga ima človek.

Zdravje človekovo je pa odvisno od mnogih pogojev. Pervič od zdravja starišev, celo od zdravja pradedov. So bolezní, ki se ne pokažejo takoj na sinovih, ampak še le na vnukih. Dalje so tudi bolezní, kterim je posebno podveržen ta ali oni narod. Zdravi stariši imajo zdrave otroke. Zdravje rodi veselost, bolezen žalost. V zdravem telesu biva zdrava duša, to pravilo so izpoznali že Rimljani. Bolehno dete ne živi v nadlogo samo sebi, ampak tudi v nadlogo starišev in cele okolice. Rousseau gre še dalje. On pravi, da bi bolehnega otroka po nobeni ceni ne sprejel v odgojevanje. Tu je zašel on predaleč. Bolehni otrok se mora še bolj gojiti, nego zdrav; on prizadene pač mnogo več truda, ali zanemariti se ne sme. Vpraša se: kaj pa potem, če stariši niso zdravi? Oj, potem pa ne more pomagati živ kerst. Naj gledajo ti sami, kako si ohranijo zdravje. — Ne sme se pa misliti, da je občutljivost otroku že prirojena, ako tudi vidimo, da imajo občutljivi stariši take otroke. Prirojenega ni nič, ampak te prevelike občutljivosti se je navzel otrok le po odgoji. (Dalje prih.)

Juri Varl.

V istem duhu t. j. iz spoštovanja do pravice in resnice pod vodstvom ljubezni keršanske je dajal J. Varl l. 1863 po Danici razne svete, in prvi svèt njegov se glasi:

„Pilate, likajte, bogatite slovenšino, vi pisatelji slovenski! to da ne enostransko, svojeglavno in napčno, ampak z vednim ozirom na staroslovenšino, na posebnosti, ki so slovenšini lastne, na vdomačeno in opravičeno rabo, na Jugoslovane in na Slovane sploh. Ko storite pa to, ko delate in se trudite tako, ne mislite, da ste že vse storili; prazna posoda je še majhne koristi, temveč širite v lepi, olikani slovenšini, ko v zlatih

posodah, razne lepe in potrebne vednosti med nami; toda te vednosti morajo stati na vkladu keršanskem, ali mu saj nasprotovavne biti ne smejo, ker nikdar pozabiti neoveržljive resnice ne smemo, da vse, kar je keršanstvu nasprotno, je prazno in nečimerno". (Dan. 1863, l. 11.)

Drugi svèt pa je: „Poganjajmo se za narod naš na poti postavni krepko in pošteno, kakor dozdam, tudi zanaprej, toda ne prezirajmo slabost nasprotnikov narodnosti naše, ter nosimo zastavo izobraževanja vihrajočo v prvi versti, in po tem še le v drugi ko omike neogibljivo potrebno sredstvo, lepi jezik naš, ljubo, drago slovenšino. Pazimo pa, da homo v besedah bolj zbirčni, in ne imenujmo reči tako, kakor jih imenovati ne gre, toraj tudi ne jezika „našo nar svetejši reč“, ker kakor je tudi slovenšina nam draga in ljuba, nar dražji, nar ljubši, nar svetejši nam vender ni in tudi biti ne sme, kajti pripomoček, sredstvo je, in ne namemba. Takošnjega poganjanja za našo domačo reč nam nikdo zameriti, ali krivo soditi mogel ne bo, zunaj njega, ki je um in pamet s čutjem keršanskim strastno v spanje posilil“. (1863 l. 15.)

Tretji svèt: „Soznani se mladost, ker to je prav za prav tvoja dolžnost, soznani se s staroslovenšino, pa tudi še s kakim drugim slovenskim narečjem, ako hočeš, da se izučiš temeljito jezika maternega, da ti bo tekla čisto in sladko slovenšina mila, in da bo v slovstvenih zadevah tehtna in veljavna beseda tvoja; pa, na višji stopnji jezikoslovja, ne zametvaj nikakor pisateljev domačih, katerim so bili časi neugodni, in jim zdaj ne pripusté ne leta ne opravila, da bi se naslonjeni na staroslovenšino temeljito izurili, so pa blagega serca, raznih vednost in zaresni rodoljubi; temveč spoznavaj njihovo veljavo in vrednost, in ne zabi, da je jedro imenitniše od lupine, in da je lupina hvale vredna in mična, ako je le lična in lepa, če prav ni nar lepši (l. 18).

Četrti svèt je pa: „Poznaš moža ko resničnega rodoljuba, in leti nanj kak sum v zadevi nezvestobe, mlačnosti, ali nepoštenosti; ne verjemi precej tega, in ne obsodi ga tje v en dan in prenglo, temveč preiši poprej in prevdari to reč dobro, posebno, ako pride od nasprotne strani, ker znala bi se sicer sama nad sabo kaznovati tvoja nepremišljenost“ (l. 24).

Peti svèt ti bodi: „Prevdari dobro in nepristrano dotične reči, ter loči resnično logiko od navidezne, zdravo mišljenje od zmedenega, dobro voljo od hudobne, vero od nejevere, in potem še le govori, sodi, in delaj. Omnia probate et perpendite, et quod bonum est, tenete!“ (l. 34.)

Šesti svèt daje l. 1864 l. 3 v dveh razdelkih: a) Prav bi po naših mislih bilo, ko bi neprijatelji narodnosti slovenske nekoliko bolj nepristrano in skladno zahteve in prizadeve rodoljubov prevdarjali in bi jim ne šteli v zlo rodoljubja, katerega blagost in zlahtnost ste tako resnični, kakor resnično je sneg bel, oglje černo in solnce rumeno . . . b) Še

bolj prav bi bilo, ko bi pustili rogovileži na verskem polju keršanstvo v miru . . . Zoperniki keršanstva bi nar boljše storili, ko bi ostali, ako že ravno hočejo, sami za se, v svoji nejeveri, verne in njih sveti zaklad pa naj bi v miru pustili; če nočejo že sami v keršanske nebesa, naj bi saj ne branili njim, ki jih išejo, vanje iti. — To je dvojni svet, pa tudi dvojno vošilo k začetku novega leta. To pa zato, ker vošimo mir sploh vsemu svetu, tu pa še posebno predragi ta dar cerkvi in narodnosti naši od ene strani, od druge pa sovražnikom keršanstva in neprijatelom naroda slovenskega več previdnosti v govorjenju in več temeljitega mišljenja, kakor tudi nekoliko več spoštovanja do pravice in resnice, da ne bi terdili v prihodnje v svojo lastno nečast in sebi v zasmeh, da je černo belo, in belo černo“. —

O zahtevi, naj popustijo Slovenci slovenščino, ter naj pišejo znanstvene knjige v hrovaščini, razodeva svoje misli v priliki (l. 14. 15), kjer str. 117 piše: „V ti priliki viditi je marsikoga, ki se rad rodoljuba imenuje, v resnici pa ni. Ne da bi vender vse take tû naštevali, oménimo le enih samih, in ti so oni, ki želé, da bi spisovali Slovenci znanstvene knjige ne v slovenščini, ampak v hrovaščini. Večkrat smo brali in čuli od takih svetov, ki se nam pa, naravnost moramo reči, prav čudni zdé. Ali pa ni morda vsakemu, kdor je sposoben za to, na prosto voljo dano, spisovati knjige v katerem jeziku koli? In če je temu tako, in vé vsak za tó, čemu potem taki svèt? In če se vender svetuje, kaj se s takimi sveti zahteva? . . . Da ob kratkem in vse izrečemo, to se pravi, zatirati in moriti Slovence ko Slovence, ter ga preroditi počasi v drugo stvar — ali boljši, ali slabši, kdo vé? — Tako početje pa, kakošno se ti zdi? Kako ga boš imenoval? Po našem prepričanju zna vse drugo biti, le — rodoljubje ne!“

In v l. 25 pod napisom „Zavernitev“ zavrača vse one, kateri terdijo, da cerkev in narodnost nimate med sabo prav čisto nič opraviti, in da cerkev človeka sprejme ko človeka, ne pa ko Slovence, Nemca i. t. d. Ni li takšno modrovanje, z ozirom na to, kar je ravno izpeljano, poprašuje Varl, znanjnje nepremišljenosti, ali pa tudi neznanosti z našimi potrebami, z našimi zadevami in zahtevami? Ni li to znanjnje nekega natolcvanja in podtilkanja namenov, ki so narodu slovenskemu kar čisto neznan? Ali ni poslednjič takšno modrovanje celo znanjnje Slovincem neprijazne, da ne rečemo sovražne volje? In ali bi ne bilo bolje za take ljudi, da bi molčali, namesto da govoré in pisarijo? Če mnogi Nemci in Lahi imajo posebne, večkrat čudne zapopadke v zadevi narodnosti svoje, in na take zapopadke operti rogovilijo; Slovenec z njimi ko takimi nima nič opraviti“.

Prav tako razlaguje l. 1865 št. 8 — 11 pravila o tem, kar kaže naslov: „Enakopravnost in terpnost v zadévi vére in na-

rodnosti“, češ: „Prizanašljivost in terpnost sté dve neogibno potrebne reči. Da pa bote tudi v pravi prid, oljka mirú in vir vzajemnega porazumljevanja, in tako pot do resnice večno veljavne, voditi ju mora resnico — in pravicoljubje v vedni zvezi z ljubeznijo keršansko“. (Str. 76.) — Kedar je bila prišla na svetlo „Fabiola Wisemanova“, čuli so se tu in tam glasovi, naj bi slovensko priobčila naša Matica. Tem nasprot prinese neki časnik slovenski opazko, da bi „Slovenska Matica“ hiralala, ako bi se s takimi knjigami pečala. To pa je verlega rodoljuba tako razvnelo, da je v štirih jedernatih sestavkih v Danici (l. 25 — 30) razkazal: „Fabiola Wisemanova je knjiga zeló zeló mikavna, prijetna, pa tudi izverstna in podučna, in pa ne samo za priprosto, temveč in še posebno za izobraženo in omikano ljudstvo“, in to resnico skazavši sklepa svoje sestavke z besedami: „Hiralala bo Matica? Mi smo družih misel, in z nami gotovo vsi pravi rodoljubi . . . Hiralala pa bi gotovo in brez dvombe, ako bi se tako dalječ spozabila, da bi vrivala vernemu slovenskemu narodu knjige, nasprotne duhu keršanskemu, ki v Fabioli tako sprelepo in prijetno veje; kajti Slovenec je veren in ne terpi, da bi se mu skrunila nar svetejša svetinja, to je: sveta vera — z neverskimi, keršanstvu nasprotvavnimi čenčami. To so naše misli, naše prepričanja, pa tudi misli naše so, da ta, kdor knjigo Fabiolo sodi po zgoraj omenjenem načinu, je ali siromak ves poverhen in neveden, ali pa slaboveren in malo vreden“. —

Nasproti novodobnim kričačem: „Proč s konkordatom, civilni zakon naj veljavo ima, šole naj se cerkvi vzamejo in posvetni oblasti izročé, s premoženjem cerkvenim pa naj se državni dolgovi poplačajo“ — je z neko sveto vnémo pisaril Varl l. 1867 na pr. o „Vestni svobodi“ (l. 34), l. 1868 največ v prilikah modro pojasnovaje, kolika „Krivica“ (l. 4), „Nespamet“ (l. 9—11), in celo koliko „Bogokletstvo“ (l. 21. 22) je ono kričanje in dejanje, kar povzéma koj v prvem spisu na koncu v prekrasno razširjenem stroku:

„Če je pa temu tako, in katoličan spoznava, kar mu kakor verniku tudi drugač ravnati mogoče ni, za svojo voditeljico v verskih zadevah edino le cerkev, katera je učivna in v svojih posvečenih služabnikih v tesni zvezi z Rimom; če mora človeška volja zarad svoje spačenosti omejena biti, kolikor se to strinja z vrednostjo in veljavo človeka ko stvarjo z umom in prosto voljo obdarovano; če se keršanska vest bistveno loči od nekeršanske, in je enoglasna braniteljica pravice in resnice pod vodstvom ljubezni keršanske; če se versko prepričanje ne dá človeku z zunanjo silo prepričavno vriniti, in glasujoča se vest ne omamiti, in je za to le znanstveno polje odločeno, in smé vlada ravno zarad tega prosto voljo le toliko omejevati, kolikor je to k zverševanju telesnega in dušnega blagra neogibno potrebno, in kolikor to vrednost in veljava

človeka pripuša; je vladi sveta dolžnost, ne le telesni in duhovni blagor državljanov po zmožnosti in vestno poskerbljevati, ampak tudi njih skerbi, njih prizadevanja po večni sreči ne zavirati; če so kristjanje, če so katoličanje naj zvestejši državljanji; če je cerkev nravna naprava, toraj že samo na sebi po svojem bistvu svobodospoštopavna, ki vsakega rada in z veseljem sprejme, kateri se ji zaupa, pa nikomur sile ne dela, kateri je spoznati in poslušati noče; in če je cerkev poslednjič učivna, od zgoraj od Boga vtemeljena in pooblastena, so verske resnice, ker božje, nepremeljive in nedotakljive, in imajo v cerkvi le cerkveni služabniki v to nalaš posvečeni in pooblasteni govoriti in učiti: kakšna je potem svobodnjava, liberalnost tistih kričavcev po vestni svobodi, kateri se vernim državljanom ko učeniki in preroki nepoklicano vsilujejo, šole od cerkve tergati hočejo, sveti zakrament zakona odstraniti želijo, ter tirjajo, da bi več kot štiri in dvajset milijonov vernikov v verskih in vestnih zadevah, ali hočejo ali nočejo, se njih volji podvrgli, cerkvene pravice pa zanemarili? Niso morda taki, da si tudi vedno po svobodi kričé, zatiravci prave in pametne svobode? Kdo bo to tajiti se prederznil? Toraj z obraza krinko, in pokažite se vi kričavci brez šeme vernemu svetu, da ta zvé, kdo ste vi njegovi prijatelji! Na čelu se vam bere z rudečimi čerkami pisano, da vam je keršanstvo tern v peti, da ste sebičniki, mučitelji vesti in zaresne svobode, sužnji mesenih strast in slast! — Take verni keršanski svet miluje, njih naklepe pa zametuje, s takimi posebno verni naš slovenski narod nič opraviti nima“. (1867 str. 274—5.)

Dobri sveti.

4. Svoje vere nas ne bodi sram!

Cesarja Viljelma in njegovih vero zapovedujočih besedi so že nekteri pozabili, nekteri pa še ne. Meni je undan ta mogočni cesar prav živo spet pred oči stopil. Domišljija mi ga je ravno takrat zasačila, ko se je bil vernil s tiste strašanske vožnje, ktero bo pomnil, dokler bo živ. To res ni, kar si bodi: pri belem dnevi streljati na domačega človeka, pa na tacega, ki je vikši, kakor vsi drugi v deželi! Kdo bi se ne vstrašil, kdo ne jezil! (Kakor bi ga videl, se mi zdi, kako se domu prisedši ogerne berž v gorkejši plašč, kajti neka treslica ga jame preletavati.) Serce mu je nemirno, glava tudi. Zdaj začne premišljevati, resno premišljevati. Na misel mu pride v prvi versti tisto vprašanje, o katerem terdijo „filozofi“, da začne vsakemu preglavico delati kmali potem, ko jame sam misliti in prevdarjati, zlasti pa ko začne v šolo hoditi: vprašanje „zakaj?“ „Vprašanje, ki se po nižih in viših šolah tolikrat ponavlja — tisti „zakaj?“ — sili tudi nesrečnemu cesarju s